

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МАТОЧНОГО СКЛАДУ ОРЛОВСЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ У РОЗРІЗІ ЛІНІЙ ТА РОДИН

Н.О. Ларіна*

Інститут тваринництва УААН

У статті представлено результати досліджень впливу селекційної роботи на маточний склад орловської рисистої породи за 20-річний період. Дано характеристику племінних кобил за фенотипом, а також вивчено селекційні показники маток у розрізі ліній та родин.

орловський рисак, кобила, лінія, родина, жвавність, промір, індекс

Актуальність і мета досліджень. Удосконалення породи, стійкість у передачі цінних господарсько-корисних ознак досягається в результаті племінного використання не тільки жеребців-плідників, але й маточного складу, чия належність до ліній і маточних родин дає змогу використовувати перевірені підбори в селекційній роботі. При розведенні за лініями, якщо робота ведеться досить уміло, нагромадження цінних жіночих компонентів та додавання до чоловічих, котрі в середньому за своїми якостями є більш цінними в порівнянні з жіночими, приводить якби до очищення родоводу від недоброякісного матеріалу, який гальмує роботу.

Робота з лініями взаємопов'язана з роботою із родинами і опирається на них. Взаємозв'язок ліній із родинами веде до найбільш успішного нагромадження в лінії наявних у породі цінних якостей. У племінній роботі з конями заводських порід поряд з лініями велику роль відіграють маточні родини. Маточна родина є, як правило, більш вірним, стабільним носієм спадкових якостей, ніж чоловіча лінія. Комплектування виробничого складу кінних заводів кобилами, що належать до певних родин, - вірний шлях до успіху в роботі по удосконаленню кінських порід, особливо якщо знайдено вдалі їхні поєднання з жеребцями певних ліній.

Методика досліджень. Матеріалами досліджень були дані первинного зоотехнічного обліку: відомості бонітування 1980-2000 років, картки племінних кобил, держплемкниги орловської рисистої породи, із яких були вибрані фенотипічні показники: жвавність коней на 1600 м та проміри будови тіла. Обробка матеріалів проводилася біометричним методом за допомогою ПК. Характеризуючи кобил кожної лінії та родини, ми виключили з аналізу лінію Успіху, яка мала у своєму складі тільки одну матку, а також родини, у яких нараховується 3 та менше кобил.

Результати досліджень. Вивчення генеалогічної ситуації і пов'язаних з нею змін у маточному складі орловської рисистої породи за двадцятирічний

* Науковий керівник - доктор с.-г. наук, професор Волков Д.А.

період селекційної роботи показало, що у маточному складі нараховувалося 11 ліній, причому в різні роки кількість маток, що відносились до тієї або іншої лінії, значно змінювалась. Так, у 1980 році в маточному складі було 9 ліній, з них найбільш численною була лінія Отбою - 29 кобил. Дещо поступалася їй за чисельністю лінія Вітру - 24 кобили. Решта мала по 16 (лінії Пілота і Вельбота) та менше кобил. Лінії Піона та Воїна взагалі мали у своєму складі від двох до чотирьох маток.

Через 10 років генеалогічна ситуація змінилася. Дещо зросла частка лінії Піона, Пілота, Проліва, майже зникли з виробничого складу лінії Улова і Воїна, натомість у кінні заводи зарахували 6 представниць лінії Ісполнительного.

У 2000 році найбільш численними були лінії Піона (32) і Пілота (25). У порівнянні з 1980 роком зросла кількість кобил, що відносились до лінії Барчука (16) і Проліва (11). Лінії Вельбота і Отбоя зникли з виробничого складу, те ж саме чекає і на лінію Успіха, що має лише одну представницю (табл. 1).

1.Динаміка чисельності лінійного маточного складу у розрізі років, гол.

Лінії	1980 р.	1990 р.	2000 р.
Піона	2	17	32
Пілота	16	18	25
Проліва	6	9	11
Барчука	10	11	16
Вельбота	16	8	-
Ісполнительного	-	6	8
Улова	7	2	9
Отбоя	29	15	-
Вітру	24	24	13
Воїна	4	2	6
Успіха	-	-	1
Всього	114	112	121

Треба відмітити, що за останні 20 років чисельність маточного складу кінних заводів збільшилась з 114 до 121 голови, хоча і цієї кількості недостатньо для успішної селекційної роботи.

Взагалі треба відмітити низьку численність ліній Улова, Ісполнительного та Воїна. Обмежена кількість кобил – 9, 8 і 6 відповідно утруднює селекційну роботу і не дає змоги в повному обсязі використати вдалі лінійні поєднання.

Вивчення змін селекційних показників маточного складу у розрізі років і біометрична обробка даних свідчить (табл.2) про наступне: у лініях Пілота, Проліва і Улова спостерігалось погіршення показників жвавості та промірів. Достовірно збільшилися проміри і відповідно індекси у маток ліній Отбоя, Вельбота і Ісполнительного. У лінії Піона та Вітру основні селекційні показники майже залишилися без змін. Представниці ліній Барчука та Воїна покращили жвавість, але основні проміри знизилися, з одночасним збільшенням індексів

У середньому по маточному складу за останні 20 років найкращі показники роботоздатності, промірів та індексів були в 1990 році але, на жаль, сучасний маточний склад має тенденцію до погіршення основних селекційно-племінних ознак.

2.Основні селекційні ознаки маточного складу орловської рисистої породи у розрізі ліній

Лінії	Кількість кобил	Роки викорис- тання	Жвавість кобил, хв/сек	Проміри, см				Індекси, %		
				висота у холці	коса довжина	обхват		фор- мату	масив- ності	костис- тості
						грудей	п'ястка			
Піона	17	1990	2.15,8	160,5	162,3	187,2	19,63**	101,1	116,6**	12,2**
	32	2000	2.15,9	160,3	162,5	183,4	20,05**	101,4	114,3**	12,5**
Вітру	24	1980	2.14,9	160,8	163,0	186,8	20,02	101,4	116,2*	12,5
	24	1990	2.15,9	161,1	163,0	185,1	19,89	101,2	114,9*	12,4
	13	2000	2.14,0	160,7	161,9	184,4	19,92	100,8	113,5	12,3
Пілота	16	1980	2.15,1	160,9	164,1	185,3	20,14	102,0**	115,2	12,5
	18	1990	2.14,8*	162,2*	162,9	186,2	20,34	100,5**	114,8	12,6
	25	2000	2.17,5*	160,7*	162,8	186,6	20,21	101,3	116,1	12,6
Отбоя	29	1980	2.15,6*	158,9**	162,5**	183,3**	19,64**	102,2	115,4	12,4
	15	1990	2.13,1*	162,3**	165,5**	188,8**	20,38**	102,0	116,3	12,5
Проліва	6	1980	2.19,2	161,8	164,8	185,0	20,33	101,9	115,7*	12,4
	9	1990	2.15,6	161,2	165,2	190,2*	20,22	102,9	117,9**	12,5
	11	2000	2.16,8	161,3	163,7	184,7*	19,98	101,8	114,5**	12,4
Барчука	10	1980	2.18,3	160,9	163,9**	186,9	20,00*	102,0	116,2	12,4
	11	1990	2.16,4	162,8**	167,0**	190,4	20,50*	102,6	117,0	12,6
	16	2000	2.14,3	159,6**	162,9**	186,4	20,14	102,2	116,8	12,6
Вельбота	16	1980	2.15,0	161,6	164,8	185,8	19,78*	102,0	115,0	12,3
	8	1990	2.17,8	163,0	165,7	187,8	20,29*	101,7	115,0	12,5
Ісполніте льного	6	1990	2.16,4	157,5	161,0	182,2**	20,17	102,2	115,7	12,8
	8	2000	2.12,6	159,9	161,1	188,1**	20,31	100,8	117,7	12,7
Улова	7	1980	2.17,7	163,6*	167,1	189,1	19,86	102,2	115,6	12,1
	9	2000	2.20,5	159,8*	165,1	182,5	19,95	103,4	114,4	12,5
Воїна	4	1980	2.18,9**	159,8	162,0	184,5	20,00	101,4	115,5	12,5
	6	2000	2.11,3**	159,3	163,5	188,3	19,89	102,7	118,3	12,6
У серед- ньому	114	1980	2.16,0	160,6*	163,6	185,5**	19,91**	101,9*	115,6	12,4**
	112	1990	2.15,5	161,5**	164,0**	187,0**	20,13**	101,6	115,8	12,5**
	121	2000	2.15,8	160,3**	162,9**	185,2**	20,07**	101,5*	115,4	12,6**

Примітка: * $0,90 < P < 0,95$; ** $P > 0,95$.

Зазвичай, у теорії розведення за лініями незаслужено мало уваги приділяється маткам і маточним родинам. Про важливе значення їх є низка висловлювань авторитетних вчених-конярів, таких, як В.О.Вітт, І.І.Лакоза й інших, які підкреслюють у своїх творах особливе значення маточних родин, у середині яких створювалися цілі серії знаменитих плідників.

У 5-ти кінних заводах, де розводять орловського рисака, нараховується 27 маточних родин (гнізд), у кожне з котрих входять 4 і більше кобил. Заводи, які відіграли велику роль в удосконаленні породи, мають маточний склад, який належить до родин (гнізд), що зарекомендували себе жвавим приплодом. Особливо цінними родинками відзначаються Дібрівський (р.Румби, Подруги, Аїди, Ксантіппи, Валюти) та Запорізький (р. Утопії, Чудної, Конвенції, Бухти, Левиці) кінні заводи.

З них найбільш численними є родини Румби, Чудної та Конвенції, які нараховують від 10 до 20 кобил, трохи менші за кількістю родини Аїди та Левиці – 9 кобил і Капелі, Ксантіппи та Бухти – по 8 кобил. Решта родин має від 6 до 3 і менше представниць (табл. 3).

3.Селекційні показники кобил у розрізі родин

Родини	Кількість кобил	Жвавість кобил, хв/с.	Промірм, см				Індекси, %		
			висота в холці	коса довжина	обхват		формату	масивності	костистості
					грудей	п'ястка			
Румби	20	2.16,2	161,2	164,0	186,9	20,33	101,7	116,0	12,6
Чудної	14	2.14,8	160,4	163,6	185,4	19,93	102,1	115,6	12,5
Конвенції	10	2.15,6	160,5	164,3	186,4	20,25	102,4	116,2	12,6
Аїди	9	2.13,7	159,4	161,2	184,6	20,19	101,6	115,8	12,7
Левиці	9	2.17,9	160,6	166,3	189,9	20,22	103,6	118,3	12,6
Капелі	8	2.14,1	163,0	164,6	188,4	19,81	101,0	115,6	12,2
Ксантіппи	8	2.15,2	162,4	164,3	187,4	20,28	101,2	115,5	12,5
Бухти	8	2.16,8	163,4	165,8	186,6	20,19	101,5	114,4	12,4
Дездемони	6	2.15,4	163,8	166,7	191,8	20,67	101,8	117,1	12,6
Утопії	5	2.17,2	166,4	167,2	196,2	20,80	100,5	117,9	12,5
Валюти	4	2.13,3	158,5	158,8	184,3	20,00	100,2	116,2	12,6
Заїмки	4	2.18,6	161,8	170,0	190,8	20,88	105,1	117,9	12,9
Подруги	4	2.15,1	158,5	159,0	184,8	20,00	100,3	116,6	12,6
Лапки	4	2.17,8	163,3	165,0	181,5	20,13	101,1	111,2	12,3

Найбільш високу жвавість демонструють представниці родин Валюти (2.13,3 хв/сек) та Аїди (2.13,7). Але саме родина Валюти разом з р. Подруги відрізняється найменшою висотою в холці - 158,5 см. Найтихіші за жвавістю родини Заїмки, Левиці, Лапки та Утопії, але в останньої кобили найбільш великі на зріст – 166,4 см. Найбільшу косу довжину тулуба і обхвату п'ястка мають представниці р. Заїмки. Відповідно у цих кобил показники індексів перевершують інших. Найменший обхват п'ястка і відповідно індекс костистості в р.Капелі – 19,8 см та 12,2 %.

Висновки:

1. За останні 20 років поголів'я племінних кобил дещо збільшилось, при незмінній кількості ліній.

2. Відмічено зниження роботоздатності і погіршення селекційних показників: висоти в холці, обсягу грудей, косої довжини тулуба при деякому збільшенні обсягу п'ястка і відповідно індексу костистості.

Бібліографічний список

1. Бочкарев К. Подборы маток в заводах орловского рысистого направления // Коневодство и кон. спорт.- 1976.- №4.- С.12-15; №5.- С.14-16; №6.- С.11-13.

2. Волков Д.А. Орловский рысак на Украине // Коневодство и кон. спорт.- 1976.- №10.- С.35-36.

3. Волков Д.А. Оценка и племенное использование жеребцов-производителей рысистых пород с учетом качества матерей // Научн.-техн. бюл. - Х.: НИИЖ Л. и П. УССР.- 1980.- №28.- С.24-28.

4. Волков П.П., Кузнецов С.Я. Маточный фонд Дубровского конзавода // Коневодство и кон. спорт.- 1959.- №5.- С.14.

5. Кузнецов С.Я. Подбор маток к производителям в Дубровском к/з. // Коневодство и кон. спорт.- 1964.- №4.- С.24-25.

6. Кузнецов С.Я., Оленев Ю. Семейство Румбы // Коневодство и кон. спорт.- 1974.- №8.- С.13-15.

7. Кузнецов И.А., Рождественская Г.А. Конный завод и порода.- М.: Колос, 1978. - С.46-82.

8. Лакоза И.И. О генеалогической структуре орловской рысистой породы в связи с дальнейшим направлением ее эволюции. // Бюллетень науч.-техн. информ. ВНИИК. - 1959. - С.3-8.

9. Пономаренко Н.Н. Генеалогическая структура маточного состава орловской рысистой породы Запорожского к/з. // Труды ХСХИ.- 1978, Т.245.- С.90-94.

10. Рождественская Г.А. Беречь племядро орловской рысистой породы // Коневодство и кон. спорт.- 1980.- №12.- С.10-11.

11. Фомин О. Лучшие матки рысистого коннозаводства // Коневодство и кон. спорт.- 1971.- №1.- С.10-13.

В статье представлены результаты исследований влияния селекционной работы на маточный состав орловской рысистой породы за 20-летний период. Дана фенотипическая характеристика и изучены селекционируемые показатели кобыл в разрезе линий и семейств.

The results of researches of influence of selection in the Orlov trotters during of twenty years are presented. The characteristic of phenotype was given and selection traits of mares of various lines and dam families were studied.